

กรมพัฒนาที่ดิน

โครงการปลูกอ้อยท้องถิ่น หมออดินอินทรีย์ วิถีโสธร

กรมพัฒนาที่ดิน มีวิสัยทัศน์ คือ “พัฒนาที่ดินให้สมบูรณ์ เพิ่มพูนผลผลิต ในทิศทางการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน บนพื้นฐานการมีส่วนร่วม” และมีภารกิจเกี่ยวกับการสำรวจดิน วิเคราะห์และวิจัยดิน และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับดิน ติดตามสถานการณ์การใช้ที่ดิน เพื่อประเมินศักยภาพ การผลิตพืชและเพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสมกับสมรรถนะของดิน วิจัยเพื่อการพัฒนาที่ดินทั้งในด้านการอนุรักษ์ดินและน้ำ การปรับปรุงบำรุงดิน การแก้ไขดินที่มีปัญหาในการทำการเกษตร และให้บริการวิเคราะห์ดินและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับดิน บริการวัสดุปรับปรุงบำรุงดิน พันธุ์พืชเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ

กรมฯ ให้ความสำคัญกับการเปิดระบบราชการและทำงานแบบมีส่วนร่วมในระดับความร่วมมือ (Collaborative) โดยได้สมัครขอรับรางวัลเลิศรัฐ สาขาการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ประจำปี พ.ศ. 2561 ในประเภทรางวัลสัมฤทธิ์ผลประชาชนมีส่วนร่วม (Effective Change) จากผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์ รวมทั้ง ส่งเสริมให้เกษตรกรมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นการดำเนินงานในโครงการ “ปลูกอ้อยท้องถิ่น หมออดินอินทรีย์ วิถีโสธร”

จากนโยบายสู่การสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม

กรมพัฒนาที่ดินให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารราชการ โดยกำหนดยุทธศาสตร์กรมพัฒนาที่ดิน ในยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างและพัฒนาความเข้มแข็งให้กับหมอดินอาสา เกษตรกร และภาคีเครือข่าย และยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการพัฒนาที่ดินบนพื้นฐานการมีส่วนร่วม และผู้บริหารสื่อสารถึงบุคลากรผ่านช่องทาง 1) การมอบนโยบายในที่ประชุมหัวหน้าส่วนราชการ ที่จัดเป็นประจำทุกเดือน 2) การลงพื้นที่ตรวจเยี่ยม 3) คำสั่ง 4) สื่อโทรทัศน์ และ 5) สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น คู่มือ/ยุทธศาสตร์ รวมทั้ง กำหนดให้กองวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน รับผิดชอบศึกษา วิจัย วิเคราะห์ และพัฒนาหมอดินอาสา รวมทั้งสร้างเครือข่ายหมอดินอาสาและกลุ่มเกษตรกร ให้เข้มแข็งเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ดินและการถ่ายทอดเทคโนโลยี

และเพื่อให้เกิดวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม กรมฯ ได้พัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่/บุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม โดยอบรมในหลักสูตรต่าง ๆ เช่น หลักสูตรกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม หลักสูตรการขับเคลื่อนเกษตรกรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม หลักสูตรเทคนิคการตรวจเยี่ยมฟาร์มเพื่อนในกระบวนการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS Peer Review Process)

ฯลฯ รวมทั้งสนับสนุนงบประมาณและให้ใช้สถานที่/พื้นที่ของสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดต่างๆ รวมทั้ง จัดทำหนังสือคู่มือการรับรองเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม PGS หนังสือคู่มือการพัฒนาที่ดินสำหรับหมอดินอาสาและเกษตรกร และการฝึกอบรมให้ความรู้ด้านวิทยาการต่างๆ กับเครือข่ายหมอดินอาสา นอกจากนี้ กรมฯ มีกลไกให้ข้อมูลข่าวสารและรับฟังความคิดเห็นผ่านช่องทางเว็บไซต์ กรมพัฒนาที่ดิน www.ddd.go.th call center 1760 กระดานสนทนา (web board) Facebook กลุ่ม line ฯลฯ เช่น ระบบการจัดการฐานข้อมูลทะเบียนหมอดินอาสาทั่วประเทศ โดยสามารถดูข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ mordin.ddd.go.th และจัดทำเว็บไซต์ <http://www.pgs-organic.org/> เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร PGS การติดตาม ตรวจสอบ รายชื่อกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ และรายชื่อผู้ผ่านการรับรองมาตรฐาน ซึ่งประชาชนทั่วไปสามารถเข้าดูและใช้ประโยชน์ข้อมูลได้

ต้นแบบความสำเร็จของการพัฒนาที่ดินเพื่อส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม

การเกษตรของประเทศไทยเปลี่ยนแปลงจากเดิม ที่ในกระบวนการผลิตเคยใช้แรงงานคนและสัตว์เป็นการเกษตรที่ใช้เครื่องจักรกล และใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมากขึ้น ทำให้เกิดสารเคมีตกค้างและสะสมในดิน น้ำ และผลผลิต ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของเกษตรกร ครอบครัว และคนในพื้นที่ รวมทั้ง สุขภาพของผู้บริโภคอื่นๆ ซึ่งจากรายงานของสำนักระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค ที่ระบุว่าระหว่างปี พ.ศ. 2546 - 2555 มีผู้ป่วยที่ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรได้รับพิษจากสารเคมีที่ใช้ในการป้องกันหรือกำจัดศัตรูพืช เฉลี่ยปีละ 1,734 ราย และพบว่าผลเลือดของเกษตรกรในพื้นที่ 48 จังหวัด จำนวน 3 แสนกว่าคน ในปี พ.ศ. 2556 มีสารป้องกันหรือกำจัดศัตรูพืชตกค้างอยู่ในเกณฑ์ไม่ปลอดภัยถึงร้อยละ 30 นอกจากนี้ สารตกค้างดังกล่าวยังส่งผลต่อผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นสินค้าส่งออก ซึ่งมีโอกาสที่จะถูกประเทศคู่ค้าส่งคืนกลับ และเป็นสาเหตุให้ถูกกีดกันทางการค้า ส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจของประเทศได้ รวมทั้ง พื้นที่เกษตรกรรมมีแนวโน้มที่เสื่อมโทรมลง เนื่องจากการใช้ที่ดินทำการเกษตรติดต่อกันเป็นเวลานานโดยไม่มีการปรับปรุงบำรุงดิน แต่ใช้ปุ๋ยเคมี/สารเคมีทางการเกษตร จำนวนมาก ทำให้ดินเสื่อมโทรม ส่งผลให้สมรรถนะของดินในการผลิตพืชลดลง ปลูกพืชไม่ได้หรือมีผลผลิตต่ำ

จังหวัดยโสธรเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีปัญหาในเรื่องของดิน เป็นดินปนทราย 306,899 ไร่ หรือร้อยละ 11.79 ของพื้นที่จังหวัด มีดินเค็ม (ปานกลางและน้อย) 140,255 ไร่ หรือ ร้อยละ 5.39 เป็นดินตื้นปนกรวดและดินภูเขา 68,117 ไร่ หรือร้อยละ 2.62 คุณสมบัติทางกายภาพของดินไม่ดี ดินไม่อุ้มน้ำ กักเก็บน้ำไม่อยู่ในฤดูแล้งดินจะแห้งจัด พื้นที่ที่มีความแห้งแล้งขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูกสามารถใช้ประโยชน์ในการทำนาได้ปีละครั้ง นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องปริมาณน้ำเสียที่เกิดจากการทิ้งขยะเศษวัสดุเหลือใช้ลงสู่แหล่งน้ำ และเมื่อฝนตกชะล้างผิวดินที่มีสารพิษ/สารเคมีตกค้างลงสู่แหล่งน้ำ ทำให้แหล่งน้ำในไร่นามีสารพิษจากสารเคมีซึ่งมาจากการเพาะปลูกข้าว พืชไร่ และพืชผัก

เกษตรอินทรีย์ (Organic Agriculture) เป็นระบบการเกษตรที่มีหลักการเพื่อให้คงสภาพความสมบูรณ์และการมีสุขภาพที่ดีของดิน ระบบนิเวศ และมนุษย์ ด้วยการจัดการระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพ และการหมุนเวียนของวงจรชีวภาพในสภาพของท้องถิ่นนั้นๆ มากกว่าการพึ่งปัจจัยการผลิตจากภายนอก โดยเชื่อมโยงกับวิถีการปฏิบัติที่เป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่น ร่วมกับการพัฒนาประยุกต์ใช้ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาศาสตร์ในการสร้างความสมดุลที่เป็นธรรมต่อทุกสรรพสิ่ง ซึ่ง FAO IFOAM และ UNCTAD ได้ร่วมกันกำหนดเป็นวัตถุประสงค์ร่วมของมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในการเทียบเคียงมาตรฐานของแต่ละประเทศ

เพื่อการพัฒนาที่ดินในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืน กรมพัฒนาที่ดิน โดยกองวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน และเจ้าหน้าที่พัฒนาที่ดินในจังหวัดยโสธร ปรับวิธีการทำงานที่เน้นการมีส่วนร่วมของเกษตรกรผ่านเครือข่าย “หมอดินอาสา” โดยเป็นผู้สนับสนุนในการเป็นพี่เลี้ยงและให้คำปรึกษา รวมทั้งพัฒนา/อบรมให้ความรู้ด้านวิชาการด้านการพัฒนาที่ดินในด้านต่างๆ กับหมอดินอาสา ที่สามารถนำไปปรับใช้ในการแก้ปัญหาการผลิตของพื้นที่เกษตรในชุมชนของตนเองได้ ซึ่งหมอดินอาสาจะเป็นแกนนำในการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตร และพัฒนาจนเกิดกระบวนการรวมเป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ซึ่งนำไปสู่การทำงานแบบมีส่วนร่วมในระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee Systems = PGS) โดยสรุปการทำงานแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการปรับปรุง บำรุงดิน เพื่อลดต้นทุนการผลิตและสนับสนุนการผลิตอาหารปลอดภัย และบูรณาการความรู้ระหว่างหมอดินอาสา นักวิชาการ เพื่อพัฒนานวัตกรรม/องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาดิน โดยเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินได้

สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจของเกษตรกรเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ ด้วยการนำตัวอย่างความสำเร็จ คือ นายประยงค์ พิมพ์ทอง หมอдинอาสาประจำตำบลลุมพุก และนายธวัชชัย ไชยนา หมอдинอาสาประจำอำเภอคำเขื่อนแก้ว ที่ประสบผลสำเร็จเป็นที่ประจักษ์ และได้รับยกย่องเป็นเกษตรกรต้นแบบการทำเกษตรอินทรีย์ การใช้ผลิตภัณฑ์ของกรมพัฒนาที่ดินถ่ายทอดเกษตรกรชาวบ้านในพื้นที่ให้ทราบเกี่ยวกับการใช้สารอินทรีย์เพื่อลดใช้สารเคมีทางการเกษตร/เกษตรอินทรีย์ ที่ส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรในพื้นที่ นอกจากนี้เป็นตัวอย่างความสำเร็จ หมอдинอาสายังมีบทบาทในการร่วมพัฒนาพื้นที่ของชุมชน และเป็นตัวแทนเกษตรกรในพื้นที่ ตลอดจนประสานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อขอรับการสนับสนุน และเป็นกลไกสำคัญในการกระตุ้นให้ประชาชน โดยเฉพาะเกษตรกรในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม เช่นนายเนาว์ พันเดช หมอдинอาสาประจำหมู่ 9 ตำบลกู่จาน อำเภอคำเขื่อนแก้ว ที่เปิดพื้นที่บ้านของตนเป็นศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดินตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ของจังหวัด ซึ่งนำไปสู่การรวมกลุ่มของเกษตรกร เช่นกลุ่มผู้ผลิตแตงโมปลุกยักษ์

2. เชื่อมโยงเครือข่ายให้มีความเข้มแข็ง นำเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดินถ่ายทอดกับภาคีเครือข่าย และสนับสนุนความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน รวมทั้ง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในระบบรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม เพื่อยกระดับมาตรฐานเกษตรสู่ความยั่งยืน และเพิ่มโอกาสทางการค้าและศักยภาพในการแข่งขันในตลาดโลกที่เน้นคุณภาพมาตรฐานของสินค้า ไปสู่ “การผลิตตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ หรือออร์แกนิก (organic)” โดยเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดิน เป็นผู้สนับสนุนและช่วยเหลือด้านปัจจัยการผลิตทางเกษตรอินทรีย์ที่จำเป็นสำหรับการผลิต และประสานความร่วมมือในการทำงานร่วมกันกับมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรรายย่อยทำระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม ซึ่งระบบ PGS นี้ จะช่วยแก้ไขปัญหาสำหรับกลุ่มเกษตรอินทรีย์รายย่อย ที่ไม่สามารถเข้าถึงหน่วยตรวจรับรองได้เนื่องจากค่าใช้จ่ายในตรวจรับรองสูงและไม่คุ้มกับผลผลิตที่มีน้อย และในการรับประกันคุณภาพต้องจดบันทึกรายละเอียดและจัดเตรียมเอกสารเป็นจำนวนมาก ที่ต้องทำสอดคล้องกันทั้งตั้งแต่เริ่มผลิต หรือจากแปลงปลูกจนถึงการจัดจำหน่ายสู่ตลาด สินค้าจึงเป็นที่ยอมรับของคู่ค้าและผู้บริโภค โดยกรมพัฒนาที่ดินมีการฝึกอบรมด้านเกษตรอินทรีย์ จำนวน 3 หลักสูตร คือ (1) หลักสูตร “รอบรู้เกษตรอินทรีย์” (2) หลักสูตร “การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม” และ (3) หลักสูตร “เทคนิคการตรวจเยี่ยมฟาร์มเพื่อนในกระบวนการรับรองแบบมีส่วนร่วม” โดยมีหลักการการรับประกันคุณภาพผลผลิตอินทรีย์โดยชุมชน ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิ-สังคม คือการระบบรับรองแบบมีส่วนร่วม PGS ได้แก่

1) **การมีส่วนร่วม** ร่วมกันสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วม ตั้งแต่เริ่มวางแผน ตัดสินใจร่วมกัน ในการดำเนินกิจกรรม กำหนดกฎระเบียบต่างๆ เช่น กำหนดมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ของกลุ่ม กำหนดบทลงโทษ กำหนดกระบวนการตรวจเยี่ยมเพื่อน กำหนดการประชุมโดยผู้ผลิตต้องเข้าร่วม กิจกรรมกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การฝึกอบรม การมีส่วนร่วมรับผิดชอบ และการไว้วางใจซึ่งกัน และกัน

2) **การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น** เป็นจุดแข็งของกระบวนการ เช่น การจัดให้มีการประชุม กลุ่มประจำเดือน เพื่อให้มีเวทีรวบรวมข้อคิดเห็น แนวคิด เป้าหมายการทำเกษตรอินทรีย์ของผู้ผลิต กำหนดกรอบมาตรฐานและแนวทางพัฒนาไปสู่เกษตรอินทรีย์ จากเวทีทำให้ทราบว่าผู้ผลิตจะต้องพัฒนาเรื่องอะไรบ้าง อย่างไร และสื่อสารให้ผู้บริโภคเข้าใจการผลิตไปพร้อมๆกัน รวมทั้ง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้พัฒนาการผลิตระหว่างสมาชิก

3) **ความโปร่งใส** หมายถึง กลุ่มต้องกำหนดระบบการรับประกันการผลิตร่วมกัน เช่น การมี เอกสารที่ชัดเจน ได้แก่ มาตรฐานข้อกำหนดการผลิต ระบบการตรวจประเมินภายใน บทลงโทษหาก ไม่ปฏิบัติตาม รายชื่อ ที่อยู่สมาชิกผู้ผลิต และรายละเอียดการปฏิบัติในฟาร์มของสมาชิกแต่ละราย หรืออาจทำเป็นแบบสอบถาม หรือการนำข้อมูลผู้ได้รับการรับรองจัดทำเป็นฐานข้อมูลในเว็บไซต์ ส่วนกลาง หรือสามารถเข้าถึงผ่าน SMS หากเป็นกลุ่มระดับฐานรากอาจใช้กระบวนการจัดเวทีให้ สมาชิกมานำเสนอวิธีการปฏิบัติเทียบเคียงกับมาตรฐานและการตัดสินใจร่วมกัน

4) **ความไว้วางใจ** เป็นกระบวนการที่ทำตั้งแต่ ข้อ 1-3 เพื่อเป็นกระบวนการที่มั่นใจว่าผู้ผลิต แต่ละคนร่วมกันปกป้องธรรมชาติ และสุขภาพของผู้บริโภคด้วยการผลิตตามหลักการเกษตรอินทรีย์ ซึ่งความไว้วางใจและเชื่อมั่น (trust) สร้างขึ้นได้โดยมีกระบวนการที่โปร่งใส ให้ผู้บริโภคสามารถ ตรวจสอบเข้าถึงสมาชิกผู้ผลิตได้ทุกราย

5) **ความสัมพันธ์แบบแนวราบ** โครงสร้างกลุ่มเป็นแนวราบเป็นองค์กรของชุมชนในท้องถิ่น ใช้ระบบประชาธิปไตย ด้วยการแลกเปลี่ยน หมุนเวียน ความรับผิดชอบ ยินยอมให้คณะตรวจสอบ ตรวจสอบฟาร์มและยอมรับการตัดสินใจของคณะกรรมการกลุ่ม

6) **กระบวนการเรียนรู้** เป็นการประเมินในลักษณะเรียนรู้ร่วมกัน และเป็นการตรวจสอบ ความเข้าใจในมาตรฐาน ทวนสอบวิธีปฏิบัติในฟาร์ม และให้คำแนะนำ เสนอแนะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ กันถึงแนวทางการปฏิบัติที่ดีของเกษตรอินทรีย์

7) **การดำเนินงานในรูปแบบเครือข่าย** การขับเคลื่อนระบบนี้อยู่ภายใต้การดำเนินงานของ เครือข่ายที่หลากหลาย การทำให้ระบบมีความโปร่งใส และเข้าถึงได้ทั้งจากผู้ประกอบการและ ผู้บริโภคนั้น องค์กรจัดทาระบบต้องพัฒนากลุ่ม และเชื่อมโยงเครือข่าย ให้มีกิจกรรมร่วมกัน และสามารถทำฐานข้อมูลสมาชิกทั้งหมดรวมทั้งกระบวนการผลิตขึ้นเว็บไซต์ของระบบ PGS รวมทั้ง มีการตรวจติดตามกลุ่มสลับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

โดยในกระบวนการรวมกลุ่มของชุมชน/เกษตรกร ที่จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ดิน เกิดจาก 1) มีการร่วมกลุ่มผู้ผลิตที่มีลักษณะการผลิตเกษตรอินทรีย์ที่คล้ายกันหรืออยู่หมู่บ้านเดียวกัน 5 รายขึ้นไป และพื้นที่การผลิตเหมาะสมกับระบบเกษตรอินทรีย์ 2) ผู้ผลิตต้องมีแนวคิดมุ่งมั่นที่จะทำเกษตรอินทรีย์ ไม่เปลี่ยนแปลงกลับไปกลับมากับการผลิตปกติ เพื่อพัฒนาคุณภาพที่ดี มีความซื่อสัตย์ และมีความรับผิดชอบต่อผู้บริโภค ต่อทรัพยากร และต่อสิ่งแวดล้อม 3) กลุ่มผู้ผลิตมีความสมัครใจ และประสงค์จะได้รับการรับรองตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บริโภค และขยายฐานการตลาด 4) กลุ่มมีความเข้มแข็งด้านศักยภาพของคนในชุมชน การบริหารจัดการกลุ่ม เช่น การรวมกลุ่มผลิตและจัดการด้านการตลาด ซึ่งเป็นหลักประกันในความสำเร็จของโครงการ และ 5) มีภาคีเครือข่ายจากภาครัฐ สถาบันการศึกษา องค์กรท้องถิ่น เอกชน เป็นพี่เลี้ยง เป็นผู้สนับสนุน หรือส่งเสริมการเรียนรู้ หรือจัดหาช่องทางตลาด

ทั้งนี้ กรมฯ ร่วมกับคณะทำงานมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทยจัดทำโครงสร้างองค์กรการบริหารกลุ่ม และจัดทำคู่มือ PGS ประจำกลุ่ม รวมทั้ง ระบบเอกสารที่จำเป็น กำหนดกฎ กติกา บทลงโทษ นอกจากนี้ มีการแต่งตั้งผู้ตรวจประเมินประจำกลุ่ม และผู้ตัดสินให้การรับรอง โดยกระบวนการคัดเลือกผู้ที่มีความสามารถเข้าใจในระบบเกษตรอินทรีย์ เช่น นักวิชาการ นักพัฒนา ร่วมเป็นคณะกรรมการเพื่อเป็นพี่เลี้ยงให้คำแนะนำและจัดทำระบบเอกสาร โดยกลุ่มร่วมกันจัดประชุมส่งเสริมการเรียนรู้ให้สมาชิกอย่างน้อย 1-2 เดือนต่อครั้ง ซึ่งการบริหารจัดการของแต่ละกลุ่มจะยึดหยุ่นตามสภาพภูมิประเทศ ความรู้ของสมาชิกในกลุ่ม แต่อยู่ภายใต้หลักการในคู่มือ PGS นอกจากนี้ กรมฯ สนับสนุนปัจจัยการผลิตที่จำเป็นสำหรับการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ในระยะเริ่มต้นในช่วงของการปรับเปลี่ยนจากเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ เมล็ดพันธุ์พืช ปุ๋ยสด ถังหมัก กากน้ำตาล ผลิตภัณฑ์สารเร่ง ฯลฯ ตามความเหมาะสมและความต้องการของกลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ รวมทั้งช่วยเหลือด้านการปรับปรุงบำรุงดินให้มีความเหมาะสมกับการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ ให้คำปรึกษาแนะนำ อบรม ตรวจเยี่ยม และติดตามการดำเนินงานกระบวนการ PGS ของกลุ่มเกษตรกร ซึ่งเมื่อกลุ่มเกษตรกรร่วมดำเนินการทำตามขั้นตอนกระบวนการ PGS และตรวจฟาร์มสมาชิกเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ประสานงานกลุ่มส่งข้อมูลผลตัดสินการรับรองให้กับมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย ซึ่งมูลนิธิฯ ตรวจสอบข้อมูลและออกไปรับรองให้กับเกษตรกรที่ผ่านการรับรอง

กรมพัฒนาที่ดิน มีหมอดินอาสา และกลุ่มผู้ผลิตแปลงโมอินทรีย์ปลูกผัก เป็นเครือข่ายที่เป็นกลไกหลัก (Key actor) ในการขับเคลื่อนการดำเนินโครงการ/การดำเนินงานไปสู่ความสำเร็จ ที่มีการเชื่อมโยงในเรื่องของการตลาดเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตของเกษตรกร ประกอบกับการบูรณาการและประสานความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ จังหวัดยโสธร มูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทย สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (มกอช.) กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยียโสธร

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (มสธ.) องค์การบริหารราชการส่วนตำบล ซึ่งเข้ามาทำงานร่วมกันในรูปแบบภาคีเครือข่าย และสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในพื้นที่ โดยปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ คือบุคลากรควรได้รับการปลูกฝังค่านิยม และวัฒนธรรมองค์การในการดำเนินการเปิดระบบการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมในทุกระดับทุกกลุ่ม

สัมฤทธิ์ผลของการพัฒนาที่ดินแบบมีส่วนร่วม

1. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร

- เกษตรกรมีอำนาจในการตัดสินใจ (Empowerment) โดยสามารถกำหนดราคาผลผลิตได้เองและทำสัญญาขายต่อเนื่อกับผู้บริโภคได้ รวมทั้ง เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้แก่เกษตรกรอินทรีย์ จากการรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ PGS
- ลดต้นทุนปัจจัยการผลิตจากภายนอก (ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช ยาฆ่าหญ้า เมล็ดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์) ทำให้เกษตรกรเลิกใช้ปุ๋ยเคมีและยากำจัดศัตรูพืช โดยการใช้ปุ๋ยที่ผลิตเอง ส่งผลให้ลดต้นทุนซื้อปุ๋ยเคมีและสารเคมีทางการเกษตรเพียง 720 บาทต่อไร่ คิดเป็นมูลค่าประมาณ 400,000 บาทต่อปี (เกษตรกร 220 ราย 573 ไร่)

- เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยสมาชิกในกลุ่มผู้ผลิตแตงโมอินทรีย์ปลูกอັกมีรายได้เพิ่มขึ้นประมาณ 10,000 บาท/ไร่ ได้กำไรมากกว่าการปลูกข้าวสองเท่า จากข้อมูลจังหวัดยโสธร ที่ทำเกษตรอินทรีย์ กลุ่มที่เป็นสมาชิกในระบบอินทรีย์มีรายจ่ายน้อยกว่า เนื่องจากต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่า คือ มีรายได้ 20,156 บาท/ครอบครัว/เดือน แต่มีรายจ่ายเพียง 3,229 บาท แต่กลุ่มที่อยู่ในระบบการผลิตแบบเคมี คือ มีรายได้เฉลี่ย 20,444 บาท/ครอบครัว/เดือน และมีรายจ่ายเฉลี่ย 22,227 บาท/ครอบครัว/เดือน
- เกษตรกรความเข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความสามัคคี เช่น เกิดกลุ่มผู้ผลิตแตงโมอินทรีย์ปลูกอັก โดยมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 220 ราย และมีพื้นที่เกษตรอินทรีย์เพิ่มเป็น 573 ไร่ มีชนิดพืชอินทรีย์ที่ผ่านการรับรองเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นอีก 6 ชนิด นอกจาก ข้าว และแตงโม คือ อินทผาลัม มันแกวมันเทศ มะนาว ฝรั่งอินโด แก้วมังกร
- การพัฒนาที่ดินด้วยการทำเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืน
- ลดปริมาณเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรในไร่นา โดยเกษตรกรในจังหวัดยโสธรสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการทำปุ๋ยหมัก/ปุ๋ยชีวภาพเพื่อใช้เองและจำหน่ายจำนวน 1,870 ครัวเรือน และการใช้พืชปุ๋ยสด (ปอเทือง) เพื่อปรับปรุงบำรุงดินในพื้นที่จังหวัดยโสธร จำนวน 1,500 ไร่ โดยการไถกลบจะได้อินทรีย์วัตถุจำนวน 475 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นมูลค่าจำนวน 940 บาทต่อไร่
- ลดการสร้างมลภาวะทางอากาศ จากการลดการเผาทิ้งเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ซึ่งทำให้ดินต้องสูญเสียธาตุอาหารหลักที่มีไนโตรเจนในปริมาณ 6-9 กิโลกรัมต่อไร่ ฟอสฟอรัส 0.8 กิโลกรัมต่อไร่ และโพแทสเซียม 15.6 กิโลกรัมต่อไร่ มาเป็นการไถกลบต่อซังในพื้นที่ปลูกข้าวรวมกับการใช้ผลิตภัณฑ์น้ำหมักชีวภาพ
- เกษตรกรหรือประชาชนทั่วไปมีสุขภาพที่ดีขึ้นพบว่า ผลการตรวจสารพิษตกค้างในเลือดสูงกว่าค่ามาตรฐานที่กำหนด มีจำนวนลดลงร้อยละ 78.57-100
- เกิดแบรนด์ผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ที่มีคุณภาพผ่านการรับรอง PGS ซึ่งผู้บริโภคให้การยอมรับ และมีความพึงพอใจ เช่น แตงโมของกลุ่มปลูกอັก

- เกิดการพัฒนาต่อยอด จากการจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์คำเขื่อนแก้ว ที่เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องระบบการรับรองเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Guarantee Systems, PGS) และการทำเกษตรอินทรีย์
- ระบบนิเวศ และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้ง ความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่นได้รับการฟื้นฟู จากการพบ ปูนา ไล่เดือน แมงมุม แมลงปอ ในแปลงปลูกแตงโม ซึ่งเป็นดัชนีชี้วัดความสมดุลของระบบนิเวศ
- การบรรลุผลตามเป้าหมายยุทธศาสตร์ของกรมพัฒนาที่ดิน คือ การเพิ่มพื้นที่การเกษตรอินทรีย์ให้ได้จำนวน 250,000 ไร่ ในปี 2564 ที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับจังหวัดยโสธร ซึ่งถือว่าเป็นการร่วมกันผลักดันและสนับสนุนในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนการทำเกษตรอินทรีย์วิถียโสธร

ตัวแบบ (Model) ของการขับเคลื่อนการทำงานแบบมีส่วนร่วม

